

УДК 37-053.6"2014/2020"(477)

DOI: 10.12958/2227-2844-2020-7(338)-44-57

Курило Наталія Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.

nataliya7life7@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2139-0672>

ПОДІЇ В УКРАЇНІ 2014–2020 рр. ОЧИМА МОЛОДІ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ

Україна вже сьомий рік поспіль втягнута у війну на Сході країни. І хоча сьогодні спостерігається відносна тиша, ворог продовжує діяти, використовуючи альтернативні, сучасні форми ведення війни, які прийнято називати гібридними. Свою підривну діяльність та власні інтереси Росія намагається прикрити «допомогою» чи «благодійною діяльністю», якщо можна фінансування тероризму та військову підтримку так називати. Особливо небезпечною зброєю, яку активно використовує країна-агресор, є інформаційна зброя. В справі поширення фейків та неправдивої інформації їй немає рівних. Через російські та місцеві ЗМІ на людей, що проживають на тимчасово окупованій території, кожен день виливається потік неправдивої інформації, що дискредитує Україну в очах її громадян. Особливо ураженню піддається незагартована свідомість молоді людини, оскільки саме у період з 15 до 20 років відбувається активне формування громадянської позиції та світогляду. Саме тому так необхідно підтримувати і допомагати молоді, яка не зрілася своєї країни і продовжує приїжджати на навчання на підконтрольну Україні територію.

Проблему молоді з окупованих територій одним із перших озвучив В. Курило, який на той час був депутатом Верховної Ради. За його ініціативи та безпосередньої участі разом з іншими депутатами було прийнято низку законів, що спростили доступ до закладів вищої освіти абітурієнтів, місцем проживання яких є територія проведення Операції Об'єднаних Сил. Серед них:

- Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права на здобуття освіти осіб, місце проживання яких є територія проведення антитерористичної операції (№ 1114-VIII, 2016);
- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності вищих навчальних закладів (наукових установ), які були переміщені з тимчасово окупованої території та з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження (№1731-VIII, 2016).

Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» одним із перших долучився до програми «Донбас – Україна» і з 2016 року розпочав прийом абітурієнтів. Протягом 2016-2020 року в університеті українську освіту здобувають **902 особи**. (2016 – 149 осіб, 2017 році – 224 особи, 2018 році – 219 осіб, у 2019 році – 191 особа, 2020 – 119 осіб). 902 особи – це вклад університету в загальнодержавну справу протидії інформаційній агресії, реінтеграції молоді, її адаптації в український освітній простір.

Оскільки ЛНУ імені Тараса Шевченка є тимчасово переміщеним, всі проблеми, з якими довелося і доводиться стикатися мешканцям з окупованої території, викладачі та студенти відчули на собі. Саме тому одними з перших долучились до наукових розвідок дослідження проблеми гібридної війни, соціалізації молоді, її реінтеграції та адаптації.

Так, психолого-педагогічні проблеми дітей, що проживають на тимчасово окупованій території в своїх наукових роботах досліджували В. Курило, С. Савченко, О. Караман, Є. Хриков, Я. Юрків; гібридна війна, її причини та наслідки стали предметом наукових досліджень В. Заблоцького, А. Бадера, С. Михальського, О. Набоки; наукові розвідки, присвячені розкриттю психологічних механізмів маніпулювання людською свідомістю розглядаються у роботах І. Кононова, А. Чантурії та ін.

Актуальність проблеми, її багатоаспектність та невичерпність спричинили сплеск наукових досліджень з цього приводу по всій Україні (О. Гойман, Н. Марута, К. Левченко, В. Панок, Ф. Брицько, В. Черниш, С. Дацюк, Л. Будагьянц, В. Горбулін, В. Осьодло, В. Панченко, Ю. Радковець, В. Гурковський, А. Дубина, Р. Колеснікова, М. Маркова та багато інших).

Попри відсутність можливості проведення досліджень на тимчасово окупованій території, недостатньо дослідженою залишається проблема ставлення до подій та ситуації самих жителів цієї території. Тому ми продовжили своє минулорічне діагностичне дослідження поглядів молоді на події в Україні спричинені військовою агресією та інформаційним впливом РФ.

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» в 2020 році продовжив набір абітурієнтів за програмою «Донбас – Україна». Нестабільна епідеміологічна ситуація, високі темпи поширення захворюваності на коронавірус змусили деяких потенційних абітурієнтів відмовитись від вступу в цьому році. Перетин лінії розмежування також став на заваді вибору місця навчання. Крім карантинних обмежень, бойовики отримали вказівку не пропускали дітей для вступу в зво на підконтрольну Україні територію.

Ситуація на Сході України продовжує бути напруженою. Російська пропагандистська машина продовжує робити все, щоб жителі окупованої території зріклися своєї національної приналежності, національної ідентичності й всього, що їх поєднувало з Україною. Відсутність

українського телебачення й радіомовлення, блокування українського контенту в Інтернеті унеможлиблює отримання достовірної інформації. Крім того, на окупованій території українську мову вже позбавили статусу державної. Така політика робить прірву між підконтрольною і окупованою територією ще більшою.

Оскільки неможливо проводити дослідження на окупованій території, ми проводимо опитування молоді, що приїжджає на навчання на підконтрольну територію. Для нас дуже важливо не втратити зв'язок з жителями ОРДЛО, особливо з тими, хто продовжує вважати себе українцями, відстежувати їх позицію, підтримувати їх в будь-який спосіб. В цьому є певний суб'єктивізм, оскільки це позиція однієї категорії громадян. Молоді люди, які приїхали на навчання, розуміють своє становище, мають позитивне ставлення до України, і, як правило, дотримуються проукраїнських поглядів. Отже, ми маємо можливість слідувати лише за настроями цієї категорії позитивно налаштованих українців, що мешкають на непідконтрольній Україні території.

Їх світогляд, з огляду на те, що це молоді люди віком від 16 до 21 року, сформувався під впливом родини і оточення. Школа, засоби масової інформації, місцева влада формували кардинально протилежну свідомість. Тому позиція цих молодих людей є результатом родинного виховання, ставлення їх батьків і найближчого оточення.

Продовжуючи наші попередні дослідження ми знову провели опитування серед студентів, які в цьому році вступили за програмою «Донбас – Україна». Так, в 2020 році за цією програмою до закладу освіти вступили 119 абітурієнтів віком від 16 до 21 року. Серед яких 59 жіночої статі та 60 чоловічої відповідно. Необхідно відмітити, що вік респондентів знизився, оскільки право вступу на пільгових умовах в цьому році мали лише особи, які закінчили навчальний заклад після 2014 року. Це на 87 осіб менше в порівнянні з минулим роком. В опитуванні взяли участь 73 особи з «сірої зони» та 46 осіб з окупованої частини України.

При обробці результатів ми зіставляли відповіді молоді з ОРДЛО та «сірої зони» й порівняли їх з даними минулорічного опитування.

Як і в минулому році більшість респондентів (60%) про можливість пільгового вступу дізнались з Інтернету. 28% з них з соціальної мережі Facebook, 22% – з сайту університету, і 10% з інших Інтернет-ресурсів, а саме сайту Міністерства освіти і науки України, новинних сайтів, інших сайтів для абітурієнтів. 12% повідомили, що про таку можливість дізналися від знайомих, які вже навчаються за цією програмою, ще 13% (це діти з «сірої зони») повідомили, що про програму «Донбас – Україна» вони дізнались в школі від вчителів. 8% опитаних скористались програмою за порадою знайомих з підконтрольної території, 6% дізнались з реклами. І 1% складають відповіді типу: «Батьки порадили», «Вирішив вступати разом із другом». Отже, відмінністю від попереднього року стало те, що діти з «сірої зони» почали отримувати

інформацію в школі, а мешканцям з окупованої території почали радити вступати знайомі, які вже скористалися цією можливістю.

59% опитаних повідомили, що не мали жодних труднощів при вступі до закладу освіти. Вони задоволені доброзичливим ставленням з боку кураторів програми, супроводженням на всіх етапах вступу, лояльним відношенням з боку педагогів тощо. Тоді як 41% відповіли, що мали певні проблеми під час вступу.

Програма «Донбас – Україна» – направлена на забезпечення спрощеного вступу та отримання української освіти для абітурієнтів, які проживають на території проведення операції об'єднаних сил. Однак навіть за таких умов у абітурієнтів виникають певні труднощі.

10% опитаних відзначили про труднощі під час складання іспитів. Це стосується як організаційних моментів, так і проблем пов'язаних з складанням екзаменів. Рівень підготовки і невідповідність навчальних програм вимагають додаткової підготовки абітурієнтів до вступу. 16% повідомили про страх батьків їх відпускати на навчання (нестабільна ситуація в країні, вірус тощо) і 15 % зізналися, що боялися зневажливого ставлення та осуду.

Окремо хотілося сказати про труднощі жителів з окупованої території. Так, серед іншого вони зазначили, що інколи важко було додзвонитися (38%). Проблема зв'язку, його блокування, перебої з електропостачанням на окремих територіях залишається відкритою. 32% відверто зізналися, що в багатьох закладах вищої освіти України не були зацікавлені в абітурієнтах з окупованої території. 24% повідомили, що їм важко було наважитися в непростий час поїхати вчитися далеко від дому, батьки також вагалися відпускати, боялися труднощів. 25% від всіх опитаних, і це переважно хлопці, повідомили, що зіштовхнулися із труднощами під час перетину лінії розмежування. І 8% респондентів повідомили про осудження їх дій жителями непідконтрольної Україні території.

Крім того 5% опитаних зізналися, що відчували до себе зневажливе ставлення як до жителя з окупованої території. 8% респондентів було важко адаптуватися в новому колективі; 2% важко було знайти друзів.

Як бачимо, труднощів багато і вирішити їх неможливо силами навчального закладу. Проте завданням закладу освіти є створення комфортних умов перебування, доброзичливого ставлення, проведення роз'яснювальної роботи серед студентів. Це допоможе не тільки адаптуватись студентам з непідконтрольної території, а й закріпити за навчальним закладом репутацію довіри до себе, оскільки це також є визначальним фактором при виборі місця для навчання.

Про самостійний вибір закладу освіти повідомили 53% опитаних, 18% зробили вибір за порадою батьків, так само 18% визначилися із вибором за допомогою знайомих, інтернет допоміг 7% абітурієнтів вибрати місце навчання і 2% становлять різні відповіді типу: «Тут колись навчалися мої батьки», «В інші не зміг додзвонитися» тощо.

Високий відсоток самостійного вибору навчатися на підконтрольній території є свідченням не тільки свідомого ставлення до свого майбутнього, а й бажанням його змінити на краще, розумінням визнання української освіти в світі. Серед переваг українського диплому респонденти відзначали великі переваги у подальшому житті – 37%; 25% вказали на можливість працевлаштування в Україні; 15% опитаних планують з українським дипломом працевлаштуватися за кордоном; 9% розцінюють його як можливу перспективу для подальшого навчання; 7% цінують його легітимність; ще 7% – відзначають престижність та надійність.

На формування свідомості людини, її світогляду та переконань великий вплив справляють засоби масової інформації. Так 95% респондентів повідомили, що віддають перевагу Інтернетним засобам донесення інформації, 3% з цією метою дивляться телевізор, 1,5% взагалі не цікавляться цим і 0,5% використовують друковані ЗМІ. Тенденції зрозумілі, інтернет-середовище пропонує контент на будь-який смак з необмеженим доступом і різним ресурсом. Він поєднує в собі можливості TV, друкованих видань і може задовольнити будь-які потреби користувачів. Тоді як телевізійні пропозиції достатньо обмежені, а за друковані ще треба заплатити. Крім того, в порівнянні з попереднім роком, використання Інтернетних ЗМІ збільшилося на 19%. Пояснити це можна віком респондентів, оскільки молоде покоління не відстає від прогресу і віддає перевагу сучасним засобам отримання інформації та відсутністю вільного доступу до окремих ресурсів. Безперешкодний доступ до українських ЗМІ мають лише 57% опитаних. Цікавий показник, оскільки на окупованій території проживає 38%, отже 5% жителів «сірої» зони, які взяли участь у опитуванні, позбавлені можливості доступу до українських засобів масової інформації.

На питання «Які канали та програми Ви дивитесь?» 53% повідомили, що ніякі. 36% зізналися, що дивляться виключно розважальні програми. І решта 11% перераховували назви каналів. Оскільки респонденти зазначали по кілька каналів ми не стали рахувати їх у відсотковому вираженні. Серед українських були названі 1+1, Інтер, СТБ, Новий канал, ТЕТ; серед російських 1 канал, ТНТ тощо. Як видно з отриманих відповідей, для молодого покоління Інтернет почав замінювати всі інші джерела інформації. Такі тенденції обумовлені осучасненням інформаційних засобів і зручністю вибору змісту. При цьому новинним ресурсам не довіряють 45% опитаних, 42% в разі потреби шукають відповіді в Інтернеті, 7% не цікавляться новинами взагалі. Люди втомилися від поганих новин, неправдивої інформації, потоку негативу, що на них постійно виливається з екранів. Жителі ОРДЛО самі є свідками цих подій, тому бажання відгородитися від цього є зрозумілим.

Складна ситуація на Сході країни змушує людей шукати краще життя. Старше покоління прив'язане до домівки, родичів, можливо,

роботи. Розпочати нове життя на новому місці значно легше молодій людині. Саме тому молодь з окупованої території приблизно однаково розділилася на три категорії: перша категорія – залишається жити і навчатися на непідконтрольній території, друга категорія – їде на навчання до Росії, третя – обирає навчання на підконтрольній Україні території. Серед опитаних, лише 3% хотіли б повернутися жити і працювати додому. Це на 2% менше, ніж в попередньому році. Тоді як 97%, за умови вибору, хотіли б змінити своє місце проживання. 84% хотіли б жити у великих містах України – Києві, Харкові, Полтаві тощо. 16% залюбки переїхати б закордон до Америки, Японії, Норвегії тощо. Особливо хотілося б відмітити одну відповідь 17-річного хлопця: «Хотів би жити у своєму місті, але у складі України».

100% опитаних не шкодують про вибір навчатись на підконтрольній території та про вибір закладу освіти. Вони погоджуються рекомендувати наш навчальний заклад своїм друзям та знайомим. Дехто, навіть, прокоментував свою відповідь, хоча це не було передбачено завданням. Діти відзначали, що будуть рекомендувати через те, що їм подобається навчатись, подобається викладацький склад, ставлення, умови, нові друзі тощо.

Питання довіри до отриманої інформації є багато в чому показовим та визначальним, оскільки саме інформація формує свідомість і вона ж її і уражує. Тому своїм респондентам ми поставили наступне питання: «Яку інформацію Ви вважаєте більш достовірною?» необхідно було обрати з переліку відповідь, або зазначити свою. Отже, 53% достовірною вважає інформацію, отриману від своїх близьких. Тобто люди схильні більше довіряти рідним, знайомим, ніж офіційним джерелам інформації. До речі, такі тенденції прослідковуються і у відповідях на інші запитання. Рівень недовіри до ЗМІ достатньо високий, тоді як інформація від рідних сприймається з більшим ступенем довіри, хоча і не завжди. 40% опитаних довіряють інформації, отриманій з українських джерел, 4% опитаних довіряють російським засобам поширення інформації і ще 3% кажуть, що нікому довіряти сьогодні не можна. Цікавою є залежність між довірою до українських ЗМІ та інформації від близьких. В багатьох анкетах ці відповіді співпадають. Ми розуміємо, що респонденти, які взяли участь в опитуванні, мають позитивне ставлення до України і належать до третьої, визначеної нами, категорії. Проте в цьому питанні можна частково простежити вплив російських ЗМІ на позитивно налаштовані по відношенню до української влади верстви населення.

Однак при цьому з неправдивим висвітленням інформації про Україну часто зустрічалися лише 21% опитаних. Це можна пояснити кількома факторами: місцем проживання (це може бути «сіра зона»), контентом перегляду, оточенням. 72% рідко зустрічали подібну інформацію і 3% опитаних взагалі не зустрічалися з такою інформацією. Порівнюючи ці відповіді з джерелами, яким довіряють наші респонденти, можна констатувати, що інформація отримана від близьких

сприймається з найбільшим ступенем довіри, на другому місці українські ЗМІ. Тому цілком очевидно, що рівень довіри до достовірних джерел знижує вірогідність отримання неправдивої інформації.

Попри такі показники доступу до українського контенту 64% опитаних цікавляться життям жителів підконтрольної території, слідкують за життям певних особистостей, політичними тенденціями тощо. Це є позитивною тенденцією, оскільки цей показник підвищився на 4% в порівнянні з минулим роком. І це не лише задоволення людської допитливості, цікавості. Такі відомості є свідченням того, що певна частина людей продовжує ототожнювати себе з Україною, розуміє, що ситуація в Україні впливає на вирішення їх долі, майбутнього їх дітей. В минулому році 14% опитуваних не дали відповіді на це питання, хоча, на нашу думку, це питання не містить підтексту або подвійних стандартів. Тривожною ознакою є те, що цей показник знизився у анкетах респондентів, що проживають на непідконтрольній території на 2%. Відсутність прямого доступу до інформації через ЗМІ, вік респондентів, оточення – в своїй сукупності не сприяють пробудженню інтересу до українського суспільства. Молоді люди переважно абстрагуються від навколишньої обстановки, переключають свою увагу на щось, що може дозволити їм відволіктися від дійсності, що їх оточує. Тому відповіді на це питання ми оцінювали в контексті з іншими отриманими результатами. Так, наприклад, якщо людина цікавиться суспільним життям в Україні, довіряє українським ЗМІ, пов'язує своє майбутнє з Україною, не підтримує автономного статусу окупованих територій – такі показники дозволяють простежити чітку проукраїнську позицію. Таких відповідей нараховується 52%. До цієї кількості ми також віднесли відповіді, які можна оцінювати в сукупності відомостей, наприклад, коли людина не цікавиться політичним життям, не дивиться новини, але в початку конфлікту на Донбасі звинувачує Росію, або не дивиться телевизор, проте хоче жити на підконтрольній території тощо. Позитивне ставлення до України можна простежити і по виборі навчального закладу, бажанню змінити своє місце проживання на українські міста, вибору інформації, якій можна довіряти тощо. Інші 48% респондентів зайняли проміжну позицію від прийняття до певного очікування. Вони певною мірою розгублені, бо знаходяться на перехресті на якому необхідно зробити свій вибір. Перший крок зроблений – вони студенти українського закладу освіти. І мотиви, які їх привели на підконтрольну територію різні. Проте вкрай важливо сформулювати чітке уявлення про ситуацію в країні, національну приналежність, показати різницю між картинкою російських ЗМІ та українськими реаліями.

На питання «Хто винний у початку конфлікту на Донбасі?» 78% опитаних зазначили, що всі в однаковій мірі. 12,5% звинуватили Росію, 6,5% місцеві еліти і 3% опитаних залишили це питання без відповіді. На момент початку війни багатьом молодим людям було всього по 10-12 років. Отже вони добре пам'ятають ці події, хоча на той момент

вони не мали власної точки зору з цього приводу. Ця відповідь продиктована суспільною думкою мешканців з окупованої території. Всі добре знають і розуміють хто розпочав військові дії, хто постачає бойовикам зброю і керує їх діями. Проте затягування конфлікту, переведення його в інертну форму навіть у проукраїнсько налаштованих верств населення породжує відчуття покинутості та незахищеності. І, як результат, частина вини перекладається ними й на українську владу, яка кинула їх на призволяще і просто заморозила конфлікт, відділивши окуповану територію від решти України.

Для порівняння минулорічних і цьогорічних відповідей пропонуємо розглянути таблицю 1 (тут і далі результати відображено у відсотках):

Таблиця 1

	Хто, на вашу думку, винен у початку конфлікту на Донбасі?	
	2019 рік	2020 рік
Росія	22	12,5
місцеві еліти	8	6,5
Україна	-	-
усі в однаковій мірі	49	78
Росія та місцеві еліти	2	-
відповідь відсутня	19	3

Питання про надання автономного статусу частині Луганської та Донецької областей активно обговорюється в російських ЗМІ та п'ятою колоною в Україні. Державна позиція України відома – Україна єдина незалежна держава Європи, яка завжди буде відстоювати свої кордони і своїх громадян. Проте за 6 років російські пропагандисти активно намагаються переконати мешканців цих територій про необхідність зміни статусу. Така нав'язлива риторика по-різному впливає на ставлення людей до ситуації. Тому ми продовжуємо слідкувати за настроями жителів окупованої території та їх позицією з цього приводу. Результати опитування наводимо у таблиці 2.

Таблиця 2

	Як ви відноситеся до надання автономного статусу Луганській та Донецькій областям?	
	2019 рік	2020 рік
позитивно	8	3
негативно	36	25
не визначився	42	69
без відповіді	14	3

Для розв'язання конфлікту лише 3% опитаних погоджуються надати автономію окупованій частині Луганської області, 25% ставляться до цього негативно, 69% не визначилися і 3% респондентів залишили це

питання без відповіді. 28% опитаних дали чітку відповідь, яка відображає їх бачення вирішення ситуації, що склалася. А от 69% тих, хто не визначився наводить на певні роздуми. Це може означати будь-що від небажання вільно висловити свою позицію до відсутності самої позиції. Це питання потребує додаткового вивчення в подальших наших дослідженнях. Проте з огляду на попередні відповіді ми схилиємося до останнього. Оскільки в 17-річному віці свідомість молодої людини, її громадська позиція активно продовжує формуватися. Такий результат може бути свідченням протиріч та внутрішньої боротьби. З одного боку попереднє оточення, яке активно нав'язувало нелюбов до всього українського, і з іншого боку сучасна дійсність; оточення однолітків з окупованої території як соціальне середовище перебування в минулому і однолітки, які разом навчаються зараз; уявлення про Україну, сформоване російськими пропагандистами і реалії українського буття, які сприймаються самостійно під час перебування на підконтрольній території і під час навчання. Можливо такі суперечливі протилежності не дають молодій людині визначитися і дати однозначну відповідь. До цього питання слід повернутися після кількох років проживання та навчання на підконтрольній Україні території.

Питання про надання особливого статусу окупованим територіям та курс України до ЄС та НАТО ми хотіли би розглянути разом, оскільки переважна більшість респондентів, а саме 69% не визначилися із своїм вибором. Звичайно ці питання не можна ототожнювати проте зв'язок між ними однозначно існує. Оскільки ці питання регулюють курс країни на майбутнє і вимагають чіткої громадянської позиції. Ставлення до вступу України до ЄС та НАТО наводимо у таблиці 3.

Таблиця 3

Курс України у ЄС та НАТО

	Чи підтримуєте ви курс України у ЄС та НАТО?	
	2019 рік	2020 рік
так	31	12,5
ні	36	15,5
не визначився	42	69
без відповіді	14	3

Отже, особливий статус Донбасу позитивно сприймають 3% опитаних. Це переважно жителі тимчасово окупованої території, які відверто висловили свою позицію. Можливо серед опитаних ще є прихильники такого вибору, проте не всі наважуються про це говорити відкрито. Якщо порівнювати ці відомості з минулорічними даними, то можна простежити зменшення бажаних отримати автономний статус. Також з 36% до 25% зменшилася позиція тих, хто до надання такого статусу ставиться негативно. Разом з тим лише 12,5% респондентів підтримують курс України до ЄС та НАТО проти 31% минулорічних,

хоча і не схвалюють лише 15,5% проти 36% минулорічних «ні». І знову 69% знову заявили, що не можуть визначитися із відповіддю. Такі великі показники невизначеності на стратегічні для країни питання пояснюються відсутністю сформованості громадянської позиції, не до кінця зрозумілими наслідками і можливими перспективами. Молодим людям складно дати відповідь на питання в яких вони до кінця не можуть розібратися, визначити що для них буде краще і що є правильно. Така позиція невизначеності для 16-20 річних громадян з окупованої території нам зрозуміла. Вони не стали залишати ці питання без відповіді, а просто відверто зізналися, що не мають власної точки зору з цього приводу.

Завершення війни прагнуть всі жителі України. Проте вирішити це питання поки що не вдається, оскільки важко протистояти ворогу, який перевищує чисельністю та військовими можливостями. В заручниках опинилась частина Сходу країни, тому ми знову запропонували жителям окупованої території самим визначитися із можливими варіантами розв'язання конфлікту. Відповіді наводимо у таблиці 4.

Таблиця 4

	Який шлях вирішення конфлікту на Донбасі ви вважаєте оптимальним	
	2019 рік	2020 рік
військовий	3	12,5
дипломатичний	58	69
заморожування конфлікту	8	15,5
без відповіді	28	3
інше (зазначити)	3	

Як бачимо з отриманих відповідей з 3% до 12,5% збільшилася кількість бажаючих завершити все військовим шляхом. Можливо, для молодих людей такий спосіб здається найбільш швидким та кардинальним. Разом з тим 15,5% в порівнянні з 8% минулорічними висловилися за заморожування конфлікту. Таку позицію більше підтримували люди старшого віку, які прилаштувалися певною мірою до ситуації і бажають лише, щоб не стріляли. Позиція ж молодого покоління в такій ситуації не зовсім зрозуміла. За дипломатичне вирішення висловилися 69% респондентів. Такий спосіб і в минулому році кількісно переважав серед інших відповідей, хоча і становив 58%.

Підсумовуючи отримані відповіді, ми прийшли до висновку, що настрої населення тимчасово окупованої території піддаються трансформаціям і не завжди в проукраїнську сторону. Люди, що проживають в зоні проведення ООС відрізані від України не лише кордонами, а й інформаційно. І з кожним роком ситуація ускладнюється. Відсутність вільного доступу до інформації збільшує відстань між територіями всередині держави. Цілеспрямовані, керовані кроки окупаційної влади направлені на знищення українців на власній землі,

на стирання ідентифікаційної приналежності до етнічної групи, власної держави тощо. Проведене дослідження дозволило подивитись на ситуацію очима 16-21-річних молодих людей, які народились в незалежній Україні, пережили обстріли, відчули на собі весь тягар війни і продовжують жити в окупації. Проте попри все вони приїхали вступати на підконтрольну територію. Ми вдячні нашим респондентам за участь в анкетуванні та їх вибір. Ми добре розуміємо, що молодим людям з окупованої території все важче і важче любити свою Батьківщину на відстані.

Результати анкетування, як і в минулому році, показали тенденції та настрою мешканців Сходу країни, місцем проживання яких є окупована територія або «сіра» зона. В порівнянні з минулим роком великій кількості респондентів важко було визначитися із вибором, оскільки вони ще не мають до кінця сформованої громадянської позиції та власної точки зору. Крім того, відповіді на окремі питання помітно відрізняються, проте така різниця в цифрах може пояснюватися кількома причинами: віком респондентів (в минулому році 35% респондентів були старші за 25 років); місцем проживання (в 2020 році 61% складають мешканці сірої зони, для яких, наприклад, питання про надання особливого статусу окупованим територіям не є таким актуальним); статусом під час проведення анкетування (в минулому році ми проводили опитування серед абітурієнтів під час здавання документів, в цьому році – серед першокурсників, через епідеміологічну ситуацію в країні).

Програма «Донбас – Україна» стратегічно важливий проєкт як для жителів непідконтрольної території, так і для всієї країни. Це програма примирення і порозуміння для жителів однієї держави, які опинилися по різні сторони лінії розмежування. Ми повинні підтримувати молодь з окупованої території, що приїжджає на навчання, робити все можливе, щоб вони не втратили віру в краще майбутнє в складі єдиної незалежної держави.

Наступні наші розвідки ми плануємо присвятити дослідженню трансформації поглядів молоді, що проживає на тимчасово окупованій території та навчається в ЗВО Україні.

Список використаної літератури

1. Курило В. С. Діяльність університету щодо забезпечення права на здобуття освіти особами, місцем проживання яких є територія проведення АТО. *Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції*: зб. наук. праць / за ред. В. С. Курила, С. В. Савченка, О. Л. Караман. Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. С. 136–147. **2. Курило В. С., Савченко С. В., Караман О. Л.** Соціалізація особистості в умовах гібридної війни на сході України: монографія. К.: Талком, 2018. 240 с. **3. Курило В. С., Савченко С. В., Караман О. Л.** Переміщені університети

як новий тип закладів вищої освіти України. *Education and pedagogical sciences (Освіта та педагогічна наука)*. 2019. №3 (172). С. 50–58.

4. Курило В. С., Савченко С. В. Організація супротиву інформаційному впливу Росії на Україну як нова задача соціальної педагогіки. *Вісник Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка (педагогічні науки)*. 2020. №2 (333) жовтень. Ч. II. С. 181–189. **5. Про внесення** змін до деяких законів України щодо діяльності вищих навчальних закладів, наукових установ, переміщених з тимчасово окупованої території та з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження: Закон України №1731-VIII від 03.11.2016 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1731-19> (дата звернення 29.09.2019). **6. Про внесення** змін до деяких законів України щодо забезпечення права на здобуття освіти осіб, місцем проживання яких є територія проведення антитерористичної операції: Закон України № 1114-VIII від 19.04.2016 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1114-19> (дата звернення 25.09.2019).

References

1. Kurylo, V. S. (2017). Diialnist universytetu shchodo zabezpechennia prava na zdobuttia osvity osobamy, mistsem prozhyvannia yakykh ye terytorii provedennia ATO [Activities of the University to ensure the right to education by persons whose place of residence is the territory of the ATO]. Starobilsk: DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka» [in Ukrainian].

2. Kurylo, V. S., Savchenko, S. V. & Karaman, O. L. (2018). Sotsializatsiia osobystosti v umovakh hibrydnoi viiny na skhodi Ukrainy [Socialization of personality in the conditions of hybrid war in the east of Ukraine]. K.: Talkom [in Ukrainian].

3. Kurylo, V. S., Savchenko, S. V. & Karaman, O. L. (2019). Peremishcheni universytety yak novyi typ zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy [Relocated universities as a new type of higher education institutions of Ukraine]. *Osvita ta pedahohichna nauka – Education and pedagogical sciences*, 3 (172), 50-58 [in Ukrainian].

4. Kurylo, V. S. & Savchenko, S. V. (2020). Orhanizatsiia suprotyvnu informatsiinomu vplyvu Rosii na Ukrainu yak nova zadacha sotsialnoi pedahohiky [Organization of resistance to the informational influence of Russia on Ukraine as a new task of social pedagogy]. *Visnyk Luhan. nats. un-tu imeni Tarasa Shevchenka (pedahohichni nauky) – Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University (pedagogical sciences)*, 2 (333), II, 181-189 [in Ukrainian].

5. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv, naukovykh ustanov, peremishchenykh z tymchasovo okupovanoi terytorii ta z naselenykh punktiv, na terytorii yakykh orhany derzhavnoi vlady tymchasovo ne zdiisniuiut svoi povnovazhennia [On Amendments to Some Laws of Ukraine Concerning the Activities of Higher Education Institutions, Scientific Institutions Displaced from the Occupied Territory and from Settlements in the Territory of Which the State Authorities Temporarily Exercise Their Powers]. (2016). Retrieved from

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1731-19> [in Ukrainian]. **6. Pro vnesennia** zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo zabezpechennia prava na zdobuttia osvity osib, mistsem prozhyvannia yakykh ye terytoriia provedennia antyterorystychnoi operatsii [On Amendments to Some Laws of Ukraine on Ensuring the Right to Educate Persons whose Residence Is the Territory of Anti-Terrorist Operation]. (2016). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1114-19> [in Ukrainian].

Курило Н. О. Події в Україні 2014–2020 рр. очима молоді з тимчасово окупованої території

У статті наведено результати діагностичного дослідження щодо поглядів молоді з тимчасово окупованих територій та «сірої зони» на події, що відбуваються в Україні 2014-2020 рр. Зокрема, наводяться дані, що відображають ставлення молодих людей до низки суперечливих питань в умовах гібридної війни на сході України: України як держави, української освіти, можливості отримати український диплом, жити в Україні, доступу і довіри українським ЗМІ, шляхів завершення конфлікту на сході України, надання автономного статусу Луганській та Донецькій областям та ін. В дослідженні порівнюються відповіді жителів окупованої території та «сірої зони», співставляються результати 2020 року з даними отриманими у минулорічному дослідженні.

Зроблено висновок про те, що незважаючи на ураження свідомості внаслідок інформаційної війни та агресивної пропаганди, частина молоді з тимчасово окупованих територій намагається знайти відповіді й розібратися в складній ситуації, що склалася на сході України. а тому обирають українську освіту як підґрунтя для свободи вибору майбутнього, особистісного й професійного розвитку у відкритому європейському просторі.

Ключові слова: молодь, тимчасово окупована територія, українська освіта.

Курило Н. А. События в Украине 2014-2020 гг. глазами молодежи с временно оккупированной территории

В статье приведены результаты диагностического исследования взглядов молодежи с временно оккупированных территорий и «серой зоны» на события, происходящие в Украине 2014-2020 гг. В частности, приводятся данные, отражающие отношение молодых людей к ряду спорных вопросов в условиях гибридной войны на востоке Украина: Украине как государства, украинского образования, возможности получить украинский диплом, жить в Украине, доступа и доверия украинским СМИ, путей завершения конфликта на востоке Украины, предоставление автономного статуса Луганской и Донецкой областям и др. В исследовании сравниваются ответы жителей оккупированной территории и «серой зоны», сопоставляются результаты 2020 года с данными полученными в прошлогоднем исследовании.

Сделан вывод о том, что несмотря на поражение сознания вследствие информационной войны и агрессивной пропаганды, часть молодежи с временно оккупированных территорий пытается найти ответы и разобраться в сложной ситуации на востоке Украины, и потому выбирают украинское образование как основу для свободы выбора будущего, личностного и профессионального развития в открытом европейском пространстве.

Ключевые слова: молодежь, временно оккупированная территория, украинское образование.

Kurylo N. Events in Ukraine in 2014-2020 Through the Eyes of Young People from the Temporarily Occupied Territory

The article presents the results of a diagnostic study on the views of young people from the temporarily occupied territories and the "gray zone" on the events taking place in Ukraine in 2014-2020. Ukraine: Ukraine as a state, Ukrainian education, opportunities to obtain a Ukrainian diploma, live in Ukraine, access and trust in the Ukrainian media, ways to end the conflict in eastern Ukraine, granting autonomous status to Luhansk and Donetsk regions, etc. The study compares the responses of residents of the occupied territory and the "gray zone", compares the results of 2020 with the data obtained in last year's study.

It is concluded that despite the loss of consciousness as a result of the information war and aggressive propaganda, some young people from the temporarily occupied territories are trying to find answers and understand the difficult situation in eastern Ukraine. therefore, they choose Ukrainian education as a basis for freedom of choice of future, personal and professional development in the open European space.

Key words: youth, temporarily occupied territory, Ukrainian education.

Стаття надійшла до редакції 08.10.2020 р.
Прийнято до друку 24.12.2020 р.
Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.